

NŐK VILÁGA.

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAPJA.

FŐMUNKATÁRSOK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCELNÉ
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

Könyveinkről.

Nagy feladatra vállalkoztam multkor, midőn asszony létemre azt ígértem, hogy bővebben ismertetem könyveinket; de azt hiszem, úgy sem vár tölem tudományos, részletes és alapos szakavatott kritikát senki, mert nem is tehetnek fel rólam annyi szerénytelenséget és elbizakodottságot, hogy oly tekintélyes írók munkái felett, kik az irodalomban az elsők között szerepelnek — *én* akarjak kritikát gyakorolni!

Én csak nőtársam számára írok, tehát, ha nem is vagyok képes hozzáértően szétbontolni könyveinket, azt hiszem, nekik is megfelelőbb és kedvesebb, ha csak azokat a *benyomásokat* kívánom röviden és egyszerűen velök közölni, melyeket könyveink olvasása tettek reám laikus nőre.

Talám nem érdektelen előttük — különösen az *anyák* előtt — hogy mi módon jutottam kálvinista születésű létemre az első unitárius munkához. Arra határoztam ugyanis fiatal asszony koromban magamat, hogy *vallásra* és *zenére* magam fogom oktatni gyermekeimet (ez a két fogalom nálam mindig csodálatosan naivul össze volt olvadva egymással és ma sem tudom azokat sehogyszem különválasztani), csakhogy míg a zeneoktatás könnyen ment, mert a *magam* irányát, a *magam* hajlamát követhettem és senki sem kívánhatta tőlem, hogy Chopin, Beethoven vagy Mendelsohn zenéje iránti vonzódásom ellenére *Wagneristákká* képezsem ki leányaimat, addig a vallásoktatással ugyancsak meggyűlt a bajom, mert ijedve tapasztaltam, hogy bármilyen tiszteletreméltó könyv is messziről az a káté, de közelebről megismerkedve vele, rettenetes valami! *Hát ez volna az én keresztény hitem*, melyet magam akarok gyermekeim lelkébe csepegtetni?! Csupa szabály, csupa érthetetlen forma, hátborzongató dogma?!

Ilyen töprengések között, lehangolva, jutottam — magam sem tudom hogyan — egy ködös téli estén, abba a szűk kis boltba, hol egyedül voltak akkor kaphatók az unitárius könyvek és szinte lopva és szívdobogások között vittem haza az első két könyvet: *Ferencz József* püspök kátéját és egyháztörténelmét.

Alig vártam, hogy egyedül lehessenek velök; szent borzadályal néztem reájuk! Ismerem én már — gondoltam magamban — a hasonló munkákat s bármennyire tiszteljem is az unitárizmust, ezek a könyvek sem különbözhetnek sokban a többiektől. *Egyházi irodalom!* Valóságos *püspök* írta — — — — ne vegye utólagosan sem rossz néven a mi szeretett és nagyrabecsült püspökünk, de rettenetes nagy respectussal voltam munkái iránt! Őszintén megvallva rettettem attól a gondolattól, hogy azokat a fenségesen magas eszméket, melyeket én csak az akkori budapesti unitárius lelkész: Derzsi Károly szabad szellemben tartott, hatalmas, nagy szabású szónoklataiból ismertem, valami *szűk keretben* nyakatekert formákban — *szárnyát szegve* fogom szokás szerint a szegény tanulók számára fellelni!

Szívdobogással, féltéken, szinte vonakodva fogtam az olvasáshoz, hogy minél későbbben érjen a kiábrándulás — de már az első lapok után, mintha egy nehéz kő esett volna le a szívemről: *hiszen ezt azonnal meg lehet érteni* — — — ezt rögtön meg is lehet magyarázni — — — és mindig mohóbban és mohóbban olvastam egyhuzamban, míg végre könnyes szemmel tettem le kezemből a könyvet.

Dehogy kell ezt magyarázni — *megérzi* ezt a kis gyermek is velem együtt rögtön! Nincsenek itt fejtörő rébuszok, véres ve-rejtéket okozó kérdések, — nincsenek itt más parancsolatok, csak a mit a *szív* és az *esz* diktál mindnyájunknak.

Elkezdtem gondolkozni — — — *micsoda egy egyház, micsoda egy püspök* lehet ez, hogy ilyen szellemben jelenhetik meg még a kátéjuk is! Még álmomban is, mintha valami *más csillagzaton* jártam volna.

Másnap elővettem az Unitárius Kis Tükröt és ebből először is arról győződtem meg nagy csodálkozásomra, hogy hiszen az unitárizmus nem is *új* vallás, mint a hogy azt felületesen mondani szokás, hanem a legelső három század méltán unitáriusnak mondható, mert hiszen nem volt eleinte hire sem a szentháromságnak! Gyönyörűen mutat e kis könyv Krisztus Urunk egyszerű egy-Isten-hivésére, hivatkozva e sokat jelentő mondására is: »Miért mondasz engemet jónak! Nincsen senki jó több az egy Istennél.« (Máté 19., 17.)

Érdekesen vonul azután szemeink előtt végig a becsempé-zett ferditések, átalakulások, visszaélések egész sorozata, hogy elérkezve a *tetőpontig* X. Leó pápa uralkodásáig — bemutassa a reformáció főbb momentumait és ismét fokozatosan vezessen ben-nünket vissza Jézus egyszerű vallásához — az unitárizmushoz. Meg-tanultam e könyvből, hogy mennyit és mennyit kellett ennek az egyháznak szenvedni, küzdeni, míg csak ennyire is zöld ágra ver-

gődött s míg a legkomplikáltabb, érthetlenebb hitcikkeknek és rideg szívtelen szabályoknak óriási hívő pártjok támadt, addig ezekért az egyszerű, *kézzelfoghatóan* természetes eszmékért: a mi egész világos, szeretettel felölelő meleg vallásunkért mátyr-halált és börtönt szenvedtek az emberek.

És nem csak a sötétség emberei által üldöztetett vallásunk, de még a világtörténelemből *szabadgondolkodónak* ismert *Bethlen Gábor* is csaknem oly szomorú emléket hagyott maga után hátra az unitárizmus történetében, mint a katolikus Báthory Kristóf!

Lehetetlen, hogy legyen unitárius nő a világon, ki ha *figyelemmel* olvassa el püspökünk ezen egyháztörténelmét, mélységes szeretetet és ragaszkodást ne érezzen egyháza iránt, mely mindig az igazságot szolgálta és épen ezért ősi szokás szerint folytonos küzdelemnek és szenvedésnek volt kitéve! Meggyőzően hirdeti püspökünk e munkájában, hogy a szeretet gyakorlása maga a keresztény vallás: »Arról ismernek meg az emberek, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek« és a következő őszinte szabadelvű sorokkal fejezi be könyvét: »Lehet — ugymond — hogy az unitárius vallás hitrendszere is az igazságnak csak gyenge sugara; de az unitárius vallás nem is tulajdonít magának csálhatatlanságot! Mi Pál apostollal tartva így gondolkodunk: »Nem hogy immár a cél elértük volna, avagy hogy tökéletesek volnánk, hanem igyekszünk, hogy *naprólnapra* előbb jussunk a tökéletesedés végtelen pályáján!«

Lehetetlen, hogy ezen az egyszerű, nyugodt modorban és csodálatosan *világos* nyelven irt munkából, mely annyira jellemzi főpásztorunk egyéniségét, minden munkáját, minden szavát — rendíthetetlen bizalmat ne érezzünk az unitárizmus ügye iránt!

Ha pedig még is elcsüggednénk, látva, hogy a többiekhez képest még mindig *kevesen* vagyunk, sőt mint a legutóbbi Közlönyből szomorúan értesültünk, hogy többen közülünk *nagyobb táborhoz* csatlakoznak, vegyük elő püspökünknek 1876-ban Budapesten az ágostai hitvallású főgymnasium nagytermében elmondott egyházi beszédét, melynek alapigéje: »*Valahol ketten vagy hárman egybegyűltek az én nevemben, ott vegyök ti köztetek.*«

Ebben a beszédben találni meg ezeket a nagy jelentőségű szavakat: »Minden nagy és szép eszme, minden üdvös dolog egyelőre csak egy-két ember fejében fogamzik meg, a legszentebb igazságot is eleinte kevesen ismerik meg, még kevesebben fogadják el és követik. Mint a csillagok egymásután tündeznek fel az égen, vagy a mint a nap egymásután aranyozza meg a bérczetöket, így az igazság is csak lassanként az idők néha nagyon is hosszú során át nyeri meg a kebleket.

Nem kishitőség-e megrettenni azért, mert nézeteink, elveink és meggyőződésünk keveseknél talál vizshangra? — — — —

A ki csak a nagy tömeg mozdulását kíséri figyelemmel, a ki csak a sokaságot követi lehet igen jó, igen becsületes, sőt derék ember, de éppen avval nem bír, a mivel bírnia kell, hogy valódi ember legyen, nem bírja az önállásnak, az öngondolkodásnak, az öncselekvésnek azt az erejét, melynek *még tévedéseiben is nagyobb becse van*, mint a mások gondolkozásának, véleményének és tetteinek *gépies* utánzása és elsaátítása. Az *állat* is tudja követni társait; a madársereg egyszerre rebben fel a vadászajra, a juhok egymásután a vízbe is beleugranak; egyedül az ember alkalmas arra, hogy önmagának kijelölje az útát. — — — —

Ezt az unitárius egyház feje és püspöke mondja!

A mi kis lapunkat már nem csak unitáriusok olvassák, tegye hát bárki szívére kezét és gondolkodjék e felett komolyan: tud-e még egy másik ilyen egyházat felmutatni, tud-e még egy másik püspököt megnevezni, ki a helyett, hogy azt mondaná hiveinek: »eljöttem, hogy elmondjam, előszabjam nektek, hogy mit hegyjete, mert ha nem is értitek, csak valljátok a mit mondok s akkor üdvözültök,« — Dávid Ferencz utódához méltó prófétai lélekkel és bátorsággal hirdeti, hogy legyünk *emberkek, függetlenek* és *önállóak*, mert így még »*tévedéseinkben*« is nagyobbak leszünk, mint ha csak engedelmes szolgálk vagyunk!

Ismétlem tegye kezét mindenki a szívére és ne csodálkozzék azon, ha *ennek* az egyháznak és *ennek* a püspöknek minden gondolkodó híve örökre hűséget fogad. Mert a mai világban így és csak is így lehet felbonthatatlanul egyházaikhoz kötni a felvilágosodott embereket!

Olvassuk hát mi asszonyok is szorgalmasan Ferencz Józ efnék minden munkáját, mert mindnyáját ez az egyenes őszinteség jellemzi és ha mi, a kik távol lakunk a központtól, nem is lehetünk oly szerencsések, hogy főpásztorunkat sokszor láthassuk és szavai által erősödjünk hitünkben, *munkáiban* valóban őt magát találjuk fel! Mert mikor nekem először volt szerencsém vele találkozhatni, úgy rémlett előttem, mintha nem is egy idegennel, egy ismeretlennel beszélnék, hanem valami nagyon régi jó ismerősömmel, kinek ismerem minden gondolatmenetét, következtetését, modorát, de még talán a hangját is — mintha azzal már régen, nagyon régen egyengetné a lelkem egyensúlyát!

Mély benyomást tett reám Kanyaró Ferencz »Unitáriusok Magyarországon« czimű műve, az unitarizmusnak szomorú de szerintem gyönyörű története. — melyet az Unitárius Kis Tükörből már jól ismerünk — nagyobb, részletesebb alakban tárul szemünk elé. Különösen hatalmas drámai erővel van írva a szerencsétlen

Servét Mihály spanyol tudós, a szabad bibliai vizsgálódás, a szabadelvű theologia első alapvetőjének tragikus vége — Calvin me-rev hajthatatlansága — a nyers fából rakott máglya — a »lassu tűz« — Servét rettentő kinlódása és »keresztyének« diadala! Rémes egy olvasmány, különösen nekünk nőknek; de azért el ne mulasszuk az elolvasását és sirjuk csak hűségesen végig, mert ez a könyv igazán unitáriussá tesz bennünket! Ebből azután megtanulhatjuk, hogy azért az eszméért, melyért képesek voltak ilyen módon szenvedni egykor az emberek, nekünk is érdemes esetleg egy kis alkalmatlanságot, vagy vesződséget elviselni és néhány apró áldozatot hozni! Érdemes egy kis megszólást vagy kigúnyolást eltűrni, mert ezzel nem csak magának az eszmének tartozunk, hanem tartozunk egyuttal a szegény martyrságot szenvedettek emlékének is! Bármily jelentéktelen kis alakok legyünk is mi nők és bármily nevetségesen csekély kis szolgálatot hozunk is egyházunkért, tudja az Isten, én nem tudom azt a naiv hitet kiőlni a lelkemből, hogy ezen legcsekélyebb eredménnyel járó buzgóságunk is egy paránnyal hozzá járul ahhoz a *nagy elégtételhez*, melyet az idők haladása és megváltozott nézete hozott meg mar tyrjaink számára!

Nem akarom — és őszintén megvallva nem is tudnám a kellő szakavatottsággal szétbonczolni e kitünő munkát, de a ki nincs egészen tájékozva a XVI. század viszonyairól, különösen a *genfi reformációról*, az ne sajnálja elolvasni ezen könyvet, mert ez sok érdekes és *meglepő* részletet biztos adattal bizonyít. És ha fel is háborít és elkészerít először, de le is tudja csillapítani érzelmeinket és kibékíti igazságérzetünket. Valamint Kalvinnak még mindig hiányzó genfi szobra helyett rámutat a madridi Szervét-emlékre, ugyanúgy végigmenve az unitarizmus többi bajnokainak többé-kevésbé szomorú történetén, párbuzamot von végül 1777-ben Nagy György kitérése (kit Bécsben a cs. k. udvari kápolnában még a papok és ájtatos főrangúak öröme *megfüstöltek, megtömjéneztek, beszenteltek*, nagy pápai pompával római katolikusnak *kereszteltek*) és a 110 évvel későbbi idő között, midőn a mi szeretett öreg királyunk »magasztos fenséggel« jön az erdélyi unitárius kollégiumba, hogy beírja nevét az emlékkönyvbe s »leghivebb s leg-legmagyarabb püspökének« kedélyesen megmutatva az ő nevével azonos aláírását, kimondja azokat a nagy jelentőségű biztató szavakat: *»kivánom, hogy haladjanak!«*

Jakab Eleknek »Dávid Ferencz Emléke« egyházunk megalapítójáról és első püspökéről, annak életéről és gyászos végéről szól érdekesítően. Még ha nem is érdekelne bennünket oly közléről Dávid Ferencz alakja, de rendkívüli bizarr élettörténete, csodálatos ambíciója *tokrol fokra való emelkedése*, szabadság utáni

törekvése kimondhatatlan vonzóvá teszi előttünk alakját és még az a tény is, mely annyiak szemében még ma is ellenszenvet támaszt iránta: az *egyházról-egyházra* való vándorlása, csak növeli előttünk érdekességét! Milyen nagy ez az állítólag »ingatag«, »határozatlan jellemű« ember. Az ő szüntelenül világosságot kereső vágyával, a XVI. század »szilárd jellemű« csökönyös prófétái között. Luther csakugyan egy úttörő, hatalmas nagy szellem volt, de nem végezte be a megkezdett munkát! Dávid Ferenczről méltán mondhatja Boros György theol. dékán egy cikkében, hogy az ő neve a *befejezett teljes reformatiót* jelenti!

Jakab Elek könyvét olvasva, érdekesen vonul szemeink előtt végig, miként volt Dávid Ferencz egymásután püspöke a Luther Kalvin s végül az unitárius egyháznak, de még ott sem állapodott meg, hanem szembe szállva Socinussal és Blandratával a *szó teljes értelmében megalapított a modern unitarizmust!* Mert ha az ő idejében nem is állhatott még egyházunk a mai magaslaton, de *az a jelszó*, melyet annyi merészséggel, már a *XVI. században kiáltott ki* Dávid Ferencz, megteremtette számunkra a mai unitarizmust! *Ezért* egyetlen és megközelíthetetlen alak Dávid Ferencz az egyház történelemben és *ezért* állhat meg neve úgy a XX. században, mint az idők végezetéig szabadelvű alapjául!

Gyönyörűen vonul előttünk végig gondolatainak folytonos és rohamos emelkedése; alig fogad el egy eszmét, már szeme, szíve egy tökéletesebben csüng; alig hagyja ott plébánosi tisztét és foglalja el a lutránus püspöki széket, már inkább Kalvin szellemében prédikál, alig hogy a kálvinisták közül válik ki, mint legelső szónok, már lelke az unitáriusoknál van és ott sem törődve fenyegetéssel, gúnnyal, hanem látnoki szemmel a *jövő igényeit* és követeléseit látva, akadályt nem ismerve, csak az elérendő célét tartva szem előtt, — tör fokról-fokra előre!

Míntha csak az Isten egy rövid emberéletbe szorítva, rohamos gyorsasággal akarta volna *egy egész világ rendeltetését, századok történetét*, szemeink előtt végig vezetni.

Meghatóan olvassuk azután mint hanyatlik és törik meg végre a sok küzdelemben testi ereje, hogyan homályosodnak el világosságot kereső szemei, hogyan törnek a megtört beteg ember vesztére és hogyan nyilatkozik utolsó óráiban.

»Kétszer tiz évig szolgáltam — úgymond — a hazát s hívségemet sokszor bebizonyítottam. Ha kéréd mi a vétkem, miért jöttem hazám előtt gyűlöletbe? Az, hogy egy s nem három Istent tiszteltem. Kegyességem, mely az Istent nem engedte sokszorosítanom, bűnömmé lett. Hogy a részek nélküli egész szét nem osztottam s a végezt a végtelennel összezavarni nyelvem nem bírta; hogy a szülöttet félttem az örökkévalóval fölcserélni, hogy elmé-

met rabbá tenni, a hamisat igazként hinni nem birtam, — — — hogy az igazat kimondtam, a nem igazat tagadtam Ezek az én bűneim, ez az én istentelenségem, ezek az én boldogtalanságomnak okozói. Ezért érdemeltem büntetést, a min a késő kor bámulni fog, melyről hiszem, hogy tisztább hitet fog vallani — — — Mikor szünik meg az emberi ész a hamisságnak hinni? Mikor hagyja el a babona a földet? Mikor fogja a világ az egy igaz és nem három Istent a maga egyszerűségében tisztelni? — — Adja Isten, hogy térjen vissza ismét az igazságban való régi állhatatosság. a földet igazgassa ősi jog és törvény! Mi most rabbá téve elménk józan sugallatát, tévtanokat tartunk igaz hitnek — — »

»A pápák kardja, a kereszt s a halál képe — semmi nem fogja az igazságot útjában feltartóztatni. — — — Azt irtam, a mit éreztem, s a mit érzék bizó lélekkel igazán hirdettem Meg vagyok győződve, hogy az én vesztém után, a hamis igehirdetők tanai össze fognak omlani.«

Ebben az egyben csalódott! Az ő szavai a XVI. században hangzottak el, — de még a XX. században sem sokan értik meg azokat!

Jakab Elek Virgil eme szép mondásával végzi Dávid Ferencz életrajzát: »O, mint a *tenger* köszála, megmozdíthatlanul áll. Míg oldalait a körülordító vízhullámok irtóztató robajjal verdesik, ő saját erőszúlya által szilárdan tartja fenn magát. A körülötte levő szirtecskék és habtól tajtékozó kiálló helyek reszketnek és az oldalaihoz verődött hinár visszalökődik

(Folytatása következik.)

Perczelné Kozma Flóra.

Beteg gyermekek

A kinek gyermeke van, sokszor érezi, hogy szive összeszorul, s majdnem megszünik a verése. Oly bétségbeejtő a szülőnek, midőn az orvos kijelenti, hogy a gyermekre nagyon kell vigyázni. Enni adni semmit sem szabad s jó lesz fejére hideg borogatást alkalmazni.

Ilyenkor az anyai szív sejtí, hogy valami nagy baj közeleg. Talán nem is lesz jobban többé az a kis ártatlan. Az anya csak azért nem kezd sirni, nehogy megijessze a kedves kis beteget, kinek arcza ég, szemei bágyadtak, szomjazik és nyugtalan

Rosz éjszakánk lesz, jaj, csak ne lenne olyan hosszú. Ilyenkor bajos orvosért küldeni! Ilyenkor oly erősen hallszik a kis ártatlan nehéz lélegzése. Még a szívdobogás is hallszana! Csak a lázas gyermek ajakán ki-ki törő jaj zavarja meg a szoba csöndjét.

Milyen más lesz ekkor az anya, mint rendesen szokott lenni. Most nem csak szeret, hanem fél is. Most nem tud senkire és

semmire gondolni, csak a beteg gyermekre. Midőn mélyen elmerül gyötrő gondolataiban, egyszer ijedten rezzen föl, mert azt képzelte, hogy valaki elakarta vinni gyermekét. Görcsösen kebléhez kap, s csak akkor veszi észre, hogy a kis beteg ott fekszik az ágyon.

Hányféle neme van a gyermeki betegségnek! És hányszor tekint be oda, a hol több gyermek van. A szülők azt hiszik, hogy talán többször betegek, hogysen egészségesek a gyermekek.

De hát a kinek van beteg gyermeke, de nincsen tisztességes lakása, nincs semmije a háznál, a mit enni adjon, a mivel ápolja, mert neki csak a hét végén fizetnek munkájáért S a mikor a szegény özvegy anyának még az is tépni, marczangolni kezdi szívét, hogy most nem kap fizetést, mert a gyermekek mellett kell maradnia. Ez aztán nemcsak gyötrő, hanem kétségbeejtő fájdalom.

A könyörület nemes szelleme segíteni igyekszik, segített már ott, a hol nagy és gyors a haladás. Állít kórházat a gyermekeknek. A féléves kis baba anyja beteg, ő is beteg lett, mert nem kapott jó táplálékot. Ide hozták, s lám mily jóízűen issza az édes tejet a mesterséges táplálékból. Itt a tudomány és a nemes szív keztefogva munkálja javát, és jobban lesz, mert már sokan gyógyultak meg, a kik most áldják a könyörületet.

De hát a hol nincsen sem kórház, sem orvos, s mégis van betegség, szegénység és közeleg a nyomor. Ott van jó szív. Ott van jó szomszéd. Jó barát, jó rokon és lesz segítség. Lesz e vajjon, kérdezzük a papoktól és a papnéktól. Itt igazán apostoli nagy szerepük van nekik, s mennyi áldás és mekkora boldogság jár az ilyen jótékonyosság nyomaiban. A ki nem próbálta, nem is tudja elképzelni, mily bőven visszafizet a jószívűség és a könyörület minden fáradságot.

Lám mily nagy fokozatai vannak a bajnak, a bánatnak. Hála a gondviselésnek, hogy a segítség érzete nemcsak a szülők szívében, hanem a jó emberekében is áldásosan ébred. Így hovatovább kevesebb lesz a beteg gyermek és több a boldog anya.

B. Gy.

A népviselet alkonya.

A kalotaszegiek még eddig megtartották ősi viseletüket. De nem is csoda, hiszen az oly szép, oly festői, hogy kár lenne rajta változtatni. Hanem újabban már ők is kezdenek figurázni. Nem hajtják fel a szoknyájukat muszulynak és ezzel megrontják gyönyörű viseletüknek egyik legjellemzőbb vonását. Vannak, a kik városra kerülnek s a mint ők mondják „kiöltöznek.“ Pedig ha tudnák, hogy ősi ruházatukkal a szépségüket és fajjellegüket

is levetik s hogy a gyöngyös párta mennyivel inkább megkívánja a büszke fejtartást, bátor szembenézést, mint a bőbitás kalap . . .

Nemrégiben az utcánkban szolgált egy kalotaszegi menyecske. Gyönyörűen volt öltözve s én, mikor reggelenként a piacra ment, mindig élvezettel néztem szép öltözetét, takaros alakját, tán észrevette és ez hízelt neki, illedelmesen köszönt mindig nekem. Egy reggel ismét az ablaknál álltam, mikor szegényes, színe' agyott ruhába öltözött, igénytelen, hogy ne mondjam idétlen alak köszöntött. El nem tudtam képzelni, ki az, míg az én cselédem meg nem magyarázta, hogy ez az a bizonyos kalotaszegi menyecske, most már másutt lakik és új asszonya megkívánta, hogy kiöltözzék. Fura egy kívánság. Nekem volt egy Szász-Fenesről való szobalányom, a ki mikor beszegődött; szép gazdag falusi viseletébe volt öltözve, a mely igen jól illett a csinos képü, jól megtermett lánynak. Felajánlotta, hogy ha parancsolom, szívesen kiöltözik, van is neki bluzza, divatos ruhája. „Isten mentsen — mondtam — nem akarok a házamnál maszkarát.“

A nyáron hosszasabban időztem az alföldön, ennek egy híres, úgynevezett „parasztvárosában.“ De bárha a lakói nagyobbára földmives gazdák, népviseletet nem láttam rajtuk. Az öregebb emberek még magas száru csizmában, zsinóros bekecsben járnak, de az ifjabbja, asszonya már kiöltözött s olyan bőgatyás, pitykés, mándlis, árvalányhajbokrétás nyalka legények, bokorugrós szoknyájú kaczkai lányok, menyecskék ma már alighanem csak a népszínművekben láthatók.

Pedig jártam vasárnaponként templomban, népkertben, megfigyeltem a vasúti vonatok indulását, érkezését, ellátogattam néhány közeli tanyára, de mindhiába. Egyetlen egyszer láttam a vasúti vonattal megérkező néhány olyan népszínműi férfialakot, valami küldöttségnek a tagjai voltak s valószínűleg csak erre az alkalomra öltöztek fel nemzeti viseletbe.

A népkertben — épen aratás után volt — lesült arcú lányok sétáltak, ehez épen nem illő, halvány divatszínü, szövetü és szabásu, csipkével, szalaggal ékes köntösökben. Elbarnult kezeikben napernyőt szorongattak, de ki nem nyitották, minek is? szokva voltak ők már az áldott nap hevéhez. És csak anynyiban különböztek székelyföldi társnőiktől, hogy — mivel gazdagabbak — a ruházatuk is jobb anyagból készült, de azért cseppet sem állt jobban rajtuk.

A tanyákon a gazdasszonyok empire pongyolát viselnek művesnapon s az egyiknek a kis, növendéklánya matróz kalapo-

san, fényes gombu divatos kabátban indult magyarosan öltözött apjának a fakószekerén, a városba

A legények — pardon! — fiatalemberek pantallóban, sacco-ban járnak, kezükben sétatálczával és igazán érdekes látni, mikor egy-egy ilyen falu, vagyis város rossza félrevágott, de nem árvalányhajos kalappal a fején, utczahosszán végigmuzsikáltatja magát, á la Göndör Sándor és borizú hangon danol hozzá. Mert a duhajkodás régi jó szokásához mindenek daczára hivek maradtak.

S míg a magyar nép lassan-lassan elhagyja nemzeti viseletét s ezzel úgyszólván nemzeti sajátságaiból is kivetkezik, addig az országnak idegen elemekből alkotott lakossága hű marad nemzetiségi tradícióihoz, viseletéhez. A horvátok, szerbek, tótok, oláhok czérnaszálynit sem engednek az új áramlatnak, hanem úgy öltözködnek ma is, bár itt élnek közöttünk, mint a hogy öltözködtek őseik évszázadokkal ezelőtt.

Pár évvel ezelőtt egy fürdőről jövet, míg a vasúti pályához kocsiztunk, egyszerre csak ünnepiesen öltözött népség sorfala közé jutottunk. Az út két oldalán több százra, tán ezrekre is menő oláhság volt felállítva, egyfelől a nők, másfelől a férfiak, bokrétákkal, zászlókkal a kezükben. Pópáikat várták haza a Balázsfalván tartott papi konferenciáról, kik aztán vagy négyszázan, nemsokára meg is érkeztek s a kiket a nép rengeteg lelkesültséggel fogadott. S bárha reánk magyarokra nézve éppen nem kellemes annak a szemmel való látása, hogy vannak hazánkban nemzetiségek, a melyeket nem tudunk magunkba bekebelezni s a melyek egy külön államot képeznek az államban. S bárha „sze treászke!“ kiáltásuk sértették is magyar fülünket, lehetetlen volt élvezettel végig nem néznünk a végtelen hosszú ember kordonon, a mely tagadhatatlanul szép nép, az ő festői, szingazdag nemzeti viseletében igazán meglepő látványt nyújtott.

A mi magyar népünk, a helyett, hogy igyekezne magába olvasztani az idegenkedő elemeket, tudtán kívül kosmopolitává válik és a külföldet majmolja, nem jó és utánzásra méltó, hanem neveléses példáiban.

Mert ott is sok helyen vége a népviseletnek. Csak pár évvel ezelőtt még neveltük, ha azt hallottuk, hogy Angliában a nők tunikás ruhában — persze viseltessen — tollas, virágos kalapban forgatják a mezőn a szénát, a férfiak meg gérokban, czilinderben kapálnak s most nemsokára mi is odajutunk.

Sweizban is többnyire csak a vendéglői szolgazemélyzet viseli a nemzeti öltözetet és Olaszországban is jó mélyen le kell menni, hogy az ember egy-egy lapos fejdíszű Santurrával, vagy bársony spenczlis, vecze sapkás Massanielloval találkozzék.

Párisban még lehet látni fapapucsos parasztokat, sajátságos alakú fehér fejkötős pórnőket a vásártereken. S ez a francia nép szívósságáról tanuskodik, a melylyel nyelvéhez, tradícióihoz ragaszkodik, s hű marad nemzeti viseletéhez, melyet pedig szépek épen nem lehet mondani és tán ebben egyik fő rugója rejlik nemzeti erejének, összetartásának.

Velence polgárnői — mert ott pórnép nincsen — szintén megtartották ősi viseletüket, a fekete ruhát, nagy kendőt s magasra fésült hajukon a csipke mantillát. Ez a feketeség, melynek a komorságát csak néhány korall sor, arany lánccz, hosszú függő s a csipke mantillába tűzött, kiálló korall és mozaiktük enyhítik, csak még érdekesebbé teszi a lagunák városa leányainak klasszikus szépségét, a mely egyik nevezetessége ennek a pusztulásnak indult tündérvárosnak, a mint esténként csapatokban keringenek csevegve, nevetgélve a Márkus-téren, oly vígan, mintha egész nap nem ültek volna fárasztó munka mellett sötét, egészségtelen gyáriműhelyekben és nem fenyegetné végpusztulás szép, de balsejtelmeket ébresztő szülőhelyüket.

S ha már hiba a külföldtől, hogy engedi kivetkőzni nép-ősi viseletéből, annál nagyobb tőlünk, a kiknek rendkívül szép és érdekes népviseleteink egyik nemzeti sajátságunkat képezik. Annyi mindent kigondulunk, tervelünk hazánkban az idegenforgalom emelésére s nem vesszük észre, hogy a mi iránt nálunk az angolok és amerikaiak, ezek a „par force“ utazók leginkább érdeklődnek, az épen a kiveszőfélben levő népviselet.

A külföldön is tudják azt méltányolni, de ha ott tűnőfélben van is, kárpótlást találnak érte a rendkívüli természeti szépségekben s a századokon át felhalmozódott műkincsek, gyűjtemények sokaságában. A mi háboruktól annyit zaklatott szegény hazánk ebben a tekintetben keveset tud felmutatni Sokat, rendkívül sokat, ha azt vesszük tekintetbe, milyen nagyon rövid idő alatt fejlődött ennyire, mily kevés eszköz állott rendelkezésére, de mégsem eleget, ha a külföld kulturállamaival hasonlítjuk össze.

Természeti csodákban sem versenyezhetünk a felkapott kékutazási helyekkel. Tengerünk alig van, nincsenek sem tűzhányó, sem jéghegyeink, sem nagyszerű zuhatagjaink, a tavunk is kevés, habár szép vidékekben mi sem szükölködünk.

De a vidékeknek egyik jellemző fő vonása, karakterisztikuma a népviseletben rejlik. Képzeljük el a Hortobágyot csikósok, gulyások nélkül, a magyarországi felvidéket tarka viseletű tótjai nélkül. Vagy ugyan ki menne Toroczkóra minden szép fekvése mellett, ha nem vonzaná oda az idegent annak a győ-

nyörü népviselete, azok a rókatorkos mentés, fenyőszál növésű férfiak, pártás szép lányok, pompás ruhájú fátylas menyecskék.

Mert ez a parányi nép ott az ő szűk völgykatlanában, a hatalmas székelőkő aljában, a sorsnak, az elemeknek, annyi csapása között, a létezését fenyegető szegénység közepette is teljesen hű maradt régi szokásaihoz, ősi viseletéhez. Ha fiai, leányai a nyomasztó körülmények folytán kénytelenek is idegenbe menni hogy kenyerüket megkeressék, ott is, megmaradnak hagyományos viseletük mellett. S bár az 1887-iki nagy tűzvész sokat elhamvasztott ősöktől öröklött drágaságaikból, maradt még elég, hogy a menyasszonyok bogláros pártában, sok ezüstös, aranyos pántlikával, fodros, boglárcsattos mentében jelenjenek meg vásárnaponként a templomban s a ládában is van még szépen kivarrott sipos, fodros ing, araysipkés kötény, köves nyakláncz, patyolat kösnös, islógos ing, gyoicsnak nevezett fátyol, melyet arany tűkkel festői redőzetben tüzzenek az uj menyecske fejére. Télire meg ott a fehér prêmes, ezüst csattos zöld posztó mellre való, a tarka virágos, rókatorkos mente, melyet az idősebb asszonyok, férfiak templombamenéskor még hő nyáron sem mellőznek, mint öltözetük egyik fő ékességét.

Azt hiszem, alig van hallgatóim között, a ki ne járt volna Toroczkón, ne látta volna egy egy vásárnapon azt a szép, szingazdag és festői képet, melyet a templomba vonuló népség nyújt a szemnek. Azok a gyönyörű, finom arczu, patyolatbőrű leányok, fenyőszálkarcsu legények, hófehér haju, de erőteljes, büszkén lépkező aggastyánok, arczukon a hajdani szépség nyomait viselő matronák, kiki a maga korának, állásának megfelelő öltözetben. Mert ez is ki van szabva náluk. Más színű kivarrás illeti a növendéklány, más a felnőtteknek, a fiatal, vagy az öreg asszonynak a ruháját, más szabásu, színű mentét visel az ifju legény, meglett és öreg férfi.

De minek mindezt részleteznem? hisz előttünk, Erdély lakói előtt ez nagyobbára ismeretes s a ki még nem látta, az igyekezzék jövőben felkeresni azt a szép vidéket, a mely régi tradícióihoz ragaszkodó, különleges népével egy valódi oázis, ebben a mi cosmopolitaságra törekvő korunkban. És ha valakinek külföldi vendége akad, a mi fájdalom! — nálunk még nagy ritkaság — ne mulassza el, hogy annak Toroczkót megmutassa.

Mert a külföld nagyon tud lelkesedni a népsajátságokért, a népviseletekért. Egy angol turista csapat, melynek megmutatták Toroczkót és ottan végignézett egy vásárnap i stentiszteletet, ezáltal egész extasisba jutott s nem győzte magasztalni az ott látottakat. Minden annyira rendkívüli, oly szokatlan volt rájuk nézve, annyi gyönyörűséget okozott nekik.

Persze Toroczkó kissé messze esik, nincs a vasuti vonal mentén és így ritkán jut része az idegen vendégekből. Nincsen is Gyarmathy Zsigánéja, a ki szépségeit magasztalja, iparát pártolja, népét gyámolítsa, mint a sokkal szerencsésebb és szintén igen érdekes Kalotaszegnek, melynek a remek népviselete már annyi idegennek adott élvezetet, annyi művészt lelkesített.

Csak nemrégiben is Walter Crane a nálunk járt híres angol festő, alig tudott eltelni a kalotaszegi népviselet szépségével, a mely reá, mint művészre és angolra kétszeresen hatott.

Hogy az angolok mennyire lelkesednek a népviseletekért, a milleniumi kiállítás alkalmával is lehetett tapasztalni. Igazi elragadtatással kiállítottak fel angol urak, urnők egy puszta iskola növendékeinek láttára, midőn az apró magyarok párosával lépkedve, egyformán öltözve bő fehér alsóban, borjuszájú ingujjban, pitykés mándliban, fejükön árvalányhajas kalappal haladtak el előttük. Mint parolázták velük, simogatták meg a fiuk egészségtől duzzadó barnapiros arczát.

Lelkesedésük olykor tévútra is ragadta őket, mert néhány czifrakozsókos bánáti oláh láttára, elragadtatással nyujtottak nekik kezet s nagyot bámultak, mikor azok kinosan betanult magyar üdvözleteikre „norok bun“-nal feleltek S még jobban bámultak, mikor megmagyaráztuk nekik, hogy azok honpolgárok ugyan, de nem magyarok, hogyan lehetséges, hogy magyar alattvaló az állam nyelvét ne tudja beszélni. Hjah ezek a mi szomorú viszonyaink, a melyeket más nemzetek nem birnak megérteni.

Egy kedves amerikai házaspárral is ismerkedtem meg azal az alkalommal. Ezek meg a fölött méltatlankodtak nagyon, hogy „Ósbudavárában s a többi étkezőhelyiségekben elzasmárlis, picandifejkötös lányok szolgálják ki a közönséget, mikor ők ugy szerettek volna magyar népviseleteket látni, a melyekről annyi szépet, dicséretest hallottak. Hogy kissé kárpótoljuk őket, elvezettük a távoleső magyar várdába, kalotaszegi bazárba, hogy lássanak magyar viseletet.

Ugyanez a házaspár tőlünk Görögországba utazott, a honnan az asszony levélben fejezte ki lelkesültségét az ottan látott gyönyörű népviseletek fölött, a melyek látásáért nem kellett távoli, rejtett zugokba fáradniok, hanem ott lehetett látni nyíltan utcákon, tereken, mindenfelé.

Mostanában állandó megbeszélések, hirlapi vitatkozások tárgya, hogy miuton, módon lehetne hazánkban az idegenforgalom emelésére hatni.

En azt hiszem, hogy a népviselet fellendülése, nagy tényező lenne erre nézve és sok idegent vonna országunkba. Ha

igy haladunk, az alkonyt éjszaka fogja követni s az idegen, ha népviseletet akar látni, elmegy Oroszországba, Skandináviába, Romániába, vagy a Balkán félszigetre és Görögországba, a hol láthat illet eleget, a maga hamisítatlan valóságában.

És már csak ezért is — eltekintve minden ideális szemponttól, a milyen az ősi hagyományokhoz való ragaszkodás, fajszeretet, nemzeti összetartás — már csak praktikus célból is minden téren arra kellene törekednünk, hogy a különböző vidékek népviseletét a hol elhagyták, visszaállítsuk, a hol még hivek hozzá, a népet annak a megtartására buzdítsuk.

Nagyon sokat tehetnének erre nézve a falusi birtokosaszonyok, papnők, tanítónők, a kiknek ezzel igen szép terük nyílna magasabb működésre. Milyen szép lenne, ha buzdítással, példával igyekeznének helységük asszonynépségre hatni. Hallgatóim közt különösen a tanítónők vannak nagyobb számmal, hozzájuk intézem hát szavaimat, vegyék azokat fontolóra és hassanak szóval, tettel a hazafias cél elérésére.

Mi is hibásak vagyunk ebben a részben, mi magyar nők mindnyájan, a kik végkép lemondunk a gyönyörű magyar ruhákról. Hiszen nem mondom, a köznapi viseletre az nem alkalmas. De miért ne tarthatnánk mi is, mint a férfiak egy diszruhát, a melyet ünnepélyes alkalmakra felöltենék? Mások is teszik. Itt közelben, Romániában mindjárt példa reá királyné, a költői lelkű Carmen Silva, a ki német születése daczára minden ünnepélyes alkalomkor, udvara hölgyeivel együtt, nemzeti viseletben jelenik meg s nyári kedvencz üdülőhelyén a gyönyörű Sinaiában legtöbbször az udvarával együtt a szép román népviseletben látható.

Sokat tehetne ebben az irányban az „Emke“, „Eke“, „Emke“ s még sok más kulturális intézményünk.

S ha mindenki egyesült erővel megteszi a mi tőle telik és csak egy szemernyi jó indulattal járul is az eszme megvalósításához, még biztos reményünk lehet arra, hogy „A népviselet alkonyá“-ra még uj hajnal derüje viradhat.

Fanghné Gyujtó Izabella.

Epigramma.

Szivedben a lovag-erényeket
Őrizd meg e rideg világban,
Nő-tisztelet törvény legyen neked
S kedved ne leld a nőkre szórt vádban.

És el ne türd, hogy jó hírük ellen
Ármánykodást a férfi szőjen,
Mit tilt nekünk lovagias jellem :
Beccmériük ők egymást elég bőven! . . .

Pap Domokos.

A magyar zene.*

Kepler a tizenhatodik században a következőleg nyilatkozik a törökök és magyarok zenéjéről: „Énekük inkább vadállatok orditozásához, mint emberi hangokhoz hasonlít³. Kepler ítélete tulzott és igen szigoru volt, mert hiszen tudjuk, hogy a magyarok már a legrégebb időben fejlett érzelem-világgal bírtak s szabadon, függetlenül éltek hazájok kies bércein vagy a sikokon és ép oly zenekedvelők voltak, mint a walesi vadonok lakói. Liszt azt mondja, hogy a magyarországi cigányok zenéje felette áll az oroszoknak. Igaz ugyan, hogy a cigányzene nem sok értékkel bír, mint zeneművészet, de Schubert és Liszt mégis sokszor felhasználták azt nagy műveikben; hiszen ki tudná feledni utóbbinak híres magyar rhapsodiáit!

A magyar zene több néptörzs zenéjének összeolvadásából keletkezett, melyek között első helyet a magyar foglalt el. E törzsek a mongol fajhoz tartoztak és az Ural hegység vidékéről vándoroltak előbb a Káspi tenger környékére, majd pedig Kíev elfoglalása után a kilencedik században Magyarországon telepedtek le. Az ott lakó szláv, germán, román, zsidó és cigány lakosság között ma is uralkodó elem a magyar, mint a földnek az ura; de a magyar zene kifejlődésére nagy hatással voltak a cigányok, kik nagyrészt született zenészek.

A faj jellege, az idő viszontagságai, az éghajlat szeszélyei, mind híven visszatükröződnek a nemzeti zenében.

Mi tehát a legjellemzőbb sajátysága a magyar, nemzeti zenének? A rythmus különös volta. Az ütem rythmusának legjellemzőbb sajátysága syncopa, mely abból áll, hogy pld. a $\frac{2}{4}$ -es ütemben a nyomaték, a hangsúly az ütem második felére esik. Még hogyha a dallam nem is bír syncopával, a kíséretben mindig megtaláljuk Három, öt, hat és hét ütem alkot gyakran egy zenei frazist. Ilyen hét ütemes rythmust találunk igen szépen alkalmazva Schumann „Stücke in Volkston“ című darabjában zongorára és violincellora F. durban. Három és hat ütemes rythmusra legszebb példák vannak Brahms „Magyar

* Ez érdekes cikket Davies J. belfasti unitárius lelkész ur írta 1901. szeptemberében hazánkban tett látogatása alkalmával szerzett gazdag tapasztalatai alapján. A »Christian Freeman«-ban jelent meg. Olvasóink, úgy véljük, szívesen veszik. — F. E.

tánczaiban“. A $\frac{3}{4}$ -es és $\frac{6}{8}$ -os időbeosztás ismeretlen az eredeti magyar zenében, ámbar újabban már kezdik ezeket is használni a magyar zeneszerzők. Brahms magyar népdalokra több változatot, variációt írt, melyeket az előadó még tetszése szerint kiczifrázhat, csak arra kell ügyelnie, hogy az időmértéket hiven megtartsa.

Régi magyar hangszer a tárogató, mely megfelel a mai klárinetnak. Mint a hogyan a welshek és irrek lassanként lemondtak a hárfáról a zongora kedvéért, úgy a magyaroknál is a tárogatót a czimbalom váltotta fel. Liszt a czimbalom használatának kezdetét a tizenötödik századra teszi. A czimbalmozó ép úgy, mint az első hegedüs, tetszése szerint és a pillanat hatása alatt nyújthatja meg az egyes passageokat. Magyar zenekar sohascm teljes czimbalom nélkül, de a hegedü is mindenütt el van terjedve az egész országban. A Magyarországon utazó idegeu lépten-nyomon azt hallja, hogy a cigány muzsikusk nem zeneértők, hanem csak hallás után játszanak. De itt az ideje, hogy ez a téves hit eloszoljék. Tordán, e sorok írója, próbára tette e tekintetben a cigányokat. Elénekelte ugyanis az „Öseim hazája“ kezdetü welsh nemzeti hymnust egy cigány zenekar kísérete mellett, melynek tagjai a dalt akkor hallották életükben először. E fölötti csodálkozásában megkérdezte a primást: „Ugy-e bár Önök mindnyájan értenek a zenéhez, hiszen különben hogyan tudtak volna engem kísérni?“ „Oh igen“ — volt a felelet — „mi mindnyájan képzett zenészek vagyunk“.

A magyar zene nagy hatással volt classicus mesterek műveire is. Haydn volt a legelső, ki műveiben magyar motívumokat használt fel, legfeltünőbb példa erre a „Rondo all' Ongarese“ a No. 1. G-dur trióban. Bethoven ritkán használta, kivéve „István királyban“, hol igazi magyar rythmussal találkozunk. Annál gyakrabban dolgoztak fel magyar motívumokat Schubert és Brahms, Liszt és Joachim. E két utóbbinál ez egészen természetes, mert hiszen Magyarország szülöttei voltak s hazájuk zenéjét lelkesülten szerették. Joachimnak nemesen megirt magyar hegedühangversenye remek combinatiója a nemzeti sajátságoknak a classicus formával.

A magyar tánczenében első helyen áll a „csárdás“, mely nevét a pusztai csárdától nyerte, mert ott tánczolták legtöbbet. A csárdás két részből áll, a *lassuból* (Andante maestoso) és a *frissből* (Allegro, vivace). E kettő váltakozik a tánczolók kedve szerint a zenészeknek adott jelre. A „körmagyarinak“ legfőbb része a *toborzó*. A „kanász-tánczot“ leginkább a nép kedveli.

Folytatás a mellékleten.

A magyar operák, vagy dalművek között, melyeknek szövege tárgyát a nemzet történetéből veszi és melyeknek zenéjét a magyaros rythmus jellemzi, a legnevezetesebbek Erkel Ferencztől: Hunyadi László, Báthory Mária, Bánk bán, Brankovics, továbbá Doppler „Ilka“ című vig operája. Dalműszerzők még Mocsanyi, Császár, Fáy és Bartha. A magyar népdaloknak sok gyűjteménye forog közkezen; egyike a legszebb népdaloknak a „Repülj fecském“, melyet Reményi halhatatlanított. A Huber Sándor kiadásában megjelent 101 magyar népdal szintén nagyon népszerű és 3 koronáért kapható. A „Rákóczi Induló“ nevű híres nemzeti indulót a Marseillaise mellé sorozhatjuk, lelkesítő hatását illetőleg. Bárhol játszik, óriási hatást kelt; ezt a szívével hallgatja a magyar, szokták ott mondani. Midőn e sorok írója Magyarországon való utazása közben többször elénekelt a Kölcey Hymnuszát, mindig meleg, hálás köszönetet nyert érte, akár angol, akár magyar szöveggel énekelt. Hasonló lelkesedéssel hallgatták mindenütt a Szózatot, melynek első versszakát szintén lefordítottam angolra.

Dr. Boros György Kolozsvárról szives volt megajándékozni engem a magyar és erdélyi unitáriusok énekes könyvének egy példányával. Ez utóbbiról akarok még pár szót szólani, mert azt hiszem, hogy nemcsak érdekelni fogja olvasóimat, hanem hasznukra is válik. Az énekes könyvet 1896-ban adták ki Budapesten Iszlai Márton szerkesztésében, ki maga is sok dalt szerzett vagy ujitott fel a régiékből. A dallamok nagy része emlékeztet a német choralokra. A harmonia egyszerű, nem olyan magasba szárnyaló, mint a modern angol hymnuszoké. 160 ének van a könyvben, de közelebbi megvizsgálás után azt vettem észre, hogy egy néhány közülök ismétlődik. Az angol Wareham dallam háromszor fordul elő (70, 78. és 85 számok). A 45. számú ismétlődik az 51-ben. A 11. és 79. számúak azonosak. A 73, 88. és 105. számúak is azonosak, csak más hangnemben. A 98. számú az egész könyvben a legszebbnek találtam. Nagyon ajánlanám Iszlai Márton urnak, hogy dolgozzon fel többet az amerikai és angol énekeskönyvekből és gazdagítsa ezekkel a gyűjteményt.

Érdemes volna rávenni a magyar unitárius templomok énekeseit, hogy négyszólamu dalokat énekeljenek: soprano, alto, tenor és bass, a helyett, hogy unisono teszik, mint a hogyan mi azt ott hallottuk volt. Továbbá, miért nem énekelnek a nők is a templomban? Az isteni tisztelet sokkal meghatóbb lenne, ha az egész gyülekezet éneke dicsőítené az Urat. Azt is megjegyeztem ottlétem alkalmával, hogy a gyülekezet énekeinek időmértéke, tempója igen lassú. Elénkebb tempóban elő-

adott, több szolamu dalok gyönyörűen hangzanának a magas, boltíves magyar templomokban. Azt vettem észre, hogy magyar hitrokonaim közül sokakat áldott meg a természet erős, hatalmas hanggal. Különösen Toroczkón tapasztaltam ezt egyik magyar lelkészársamnál, kinek remek tenorja bármelyik hangversenyterembe beillett volna

Nem tudom, vajjon a magyarországi és erdélyi unitárius templomokban tartanak-e zenés ünnepélyeket, hol hymnuszokat, chorusokat és nehezebb egyházi zenedarabokat adnak elő? Ha nem tették eddig, nagyon szép lenne, ha ezentúl időnként rendeznének ilyen ünnepélyeket, melyek bámulatos hatással vannak az egyházi zene fejlődésére, mint a hogyan én azt Walesben is tapasztaltam, hol a vallásos élet intenzivitása is nagyon sokat nyert ez által. Meg vagyok győződve, hogy ép ilyen jó hatással lenne ez lelkes és zeneszerető magyar barátaim körében is

Adja az Ég, hogy a magyar zene minden faja — úgy az egyházi, mint a világi — virágozzék és hirdesse mindenha e hazaszerető nép vágyait, érzelmeit, minden szépért, jóért való lelkesedését.

Nyárfa.

Nyárfa, nyárfa, szivlevelű nyárfa,
Milyen dalos kedved volt a nyárfa', *ha*
Röpke szellő nótára birt téged,
Jaj, de vígan tölt akkor az élted!

Láttam azt is, hogy hervadó lombod,
Le a földre mily zokogva ontod,
Fütyölő szél törzséd' is megrázta,
S panaszdal volt leveled hullása.

Nézlek most is . . . fordult immár téltre,
Hó esett a rózsafalevéltre,
Be elnémult vigtől, bústól ajkad,
Éhes varjú kárrog mostan rajtad . . .

Pap Domokos.

Egy kis leány emléke.

Bakó Etelka, az ujszékelyi állami iskolai tanító és unitárius énekvezér egyetlen gyermeke, kinek fájdalmas haláláról az Unitárius Közlöny 2-ik számában emlékeztünk meg, a Nők Világa sorsjátékára egy értékes, gyönyörű munkát küldött volt be.

A munka urasztalra felső terítőnek kiválóan alkalmasnak mutatkozott. A munka a sorsjátékon a Dávid Ferencz Egylet birtokában maradt. A Választmánynak első gondolata az volt, hogy valamely unitárius templomnak fogja ajándékozni. Ezt a tervet a választmány úgy valósítja meg, hogy a derék, munkás kis leány emléke is legyen megörökítve az újszékelyi unitárius egyháznak ajándékozva. Bakó Etelka itt nőtt fel, itt ismerték, itt pihen, itt fognak legszívesebben emlékezni rá. A választmány a munkát selyemmel béleltette s aranyhimzéssel ráíratta: *Bakó Etelka munkája, a D. F. E. ajándéka az elhunyt emlékére 1903.* Az evangélium szavai szeriut, a mit ez én velem cselekedék, az hirdettetik az ő emlékezetéért Mát. 28. r 13

A Dávid Ferencz Egylet vándor-könyvtára.

Arany János: Toldi. Dr. Nagy Mór: Homer Iliász. Gr. Kún István: Költemények. Abrányiné K. Klementin: Földön és föld alatt. Kovács Dezső: Apró komédiák. Földes Géza: A világ története. Váradi Antal: Iskarióth. Gárdonyi Géza: Az én falum, Egri csillagok. Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője. Benedek Elek: Testamentum és 6 levél. Gr. Tolsztoi Leo: Mi a művészet? Külföldi költők: Anthologia. Kozma Andor: A tegnap és a ma. Sienkievicz Henrik: Quo Vadis. Mikszáth Kálmán: Besztercze ostroma. Mocsáry Béláné: India és Ceylon. Mikszáth Kálmán: A szelistyei asszonyok Flammarion: Csillagászati olvasmányok. Mikszáth Kálmán: Kisértet Lublón, A fekete kakas. Jókai Mór: Egy az Isten. Derzi—Józan: Unitárius kis könyvtár. Budapesti D. F. E.: Értesítő I Marlitt: A pusztai királyleány, Aranyos Erzsike, A gránátköves asszony, A kereskedelmi tanácsos házánál, A bagolyvár, Vén kisasszony titkai, Második feleség.

A Dávid Ferencz Egylet vándorkönyvtára — ime — szépen megindult. Máris sok becses könyv van együtt. Köszönet Perczelné és Fangh Erzsébet önnagyságaiknak. A Nők Világa olvasói ezt a gyűjteményt egyszerre megkészszeresezhetik, ha csak *kiolvasott* és félretett könyveikből egyet-kettőt a közös célra följánlanak. A Dávid F. Egylet választmánya az ügyet tárgyalván, arra a gondolatra jött, hogyha annyi könyv összegyűl, akkor a D. F. E. fiókegyletei között megfogja osztani könyvtáraik gyarapítására. Képes folyóiratok, naptárak, az olcsó könyvtár s más olcsó kiadványok füzetei, mind igen kedves fogadásra találnak.

Kovács Irén, lapunk dolgozó társa, ki a londoni Channing leányiskolában 2 évet tanult, a budapesti paedagogiumban az angol nyelvből és irodalomból képesítő vizsgálatot tett szép sikerrel. Fogadja gratulácionkat. Örömmel veszünk minden hirt, a mely lányaink felsőbb oktatásáról szól. Vajha ne lenne csak egy is a földmivelők közül, a ki a népiskolai összes osztályokat sem végezte. Minél többan haladnak fennebb, annál bizonyosabbá lesz vallásunk diadala.

Jó unitárius akar lenni. Egy unitárius nőt családi körülményei Magyarországra tereltek. Egy erős kath. városban nagyon sokféleképpen volt próbára téve. Mindig dicsőségesen kiállotta. A Nők világának lelkes hive, a D. F. E.-nek buzgó tagja. Hűségét áldozatokban is többször igazolta már. Isten éltesse, hogy még sokáig lehessen jó unitárius.

— **Kegyes adomány.** A hódmezővásárhelyi egyházközségünk egyik néhai buzgó tagja, Hegedüs Zsófia, midőn a nehéz kór fájdalmi már a hallhatatlanság vigaszára irányították lelkét, munkás élete fáradalmainak megtakarított fillereit, 2800 korona pénzt az egyháznak adta át oly szerződéssel, mely szerint haláláig az egyház kötelessége őt ápoltatni s minden szükségeiről gondoskodni, halála után pedig díszesen eltemettetni. — Az egyháznak kötelezettségeit Kovács József érdemes gondnokunk a legnagyobb buzgósággal és odaadással teljesítette a beteggel szemben s vizsgáztatására a lelkész és tanító atyánkfiai is többször megjelentek a beteg ágyánál. — Emberi tudomány, emberi gondoskodás, fájdalom — nem segíthettek a betegen; deczember 18-án d. u. 2 órakor jobb létre szenderült. — Utolsó pillanatait, midőn a kínzó betegség már arczára nyomta a halál bélyegét, megédesítette az a lelki öröm és megelégedés, melyet szeretett egyháza iránt teljesített szép és nemes tette szerzett lelkének. Arczán szelid mosolylyal s egyháza részvétének fájdalmas sóhajával hunyta le örök álomra szemeit. — Temetése decz 20-án d. e. volt az unitárius hívek általános részvéte mellett. — A szerződés szerint átadott pénzből a kötelezettségek teljesítése, valamint a szóbeli végrendelekkel az egyházra hagyományozott ingóságok értékesítése után az adomány teszen 2600 koronát, mely összeg „Hegedüs Zsófia alapítványa“ czimen gyümölcsözőleg fog kezeltetni. — Nemes tettének emléke egyháza által örök időkre megőrzetik! Áldás és béke lengjen porai fölött!!

TARTALOM: Könyveinkről. Perczelné Kozma Flóra. — Beteg gyermekek. B. Gy. — A népviselet alkonya. Fanghné Gyujtó Izabella. — Epigramma. — A magyar zene. — A nyárfa. (Költemény.) Pap Domokos. — Egy kis leány emléke. — A Dávid Ferencz Egyet vándorkönyvtára. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.